

# Piotr Franków

---

## Przemysł drzewny i produkcja leśna na Ziemi Lubuskiej

---

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 19, 131-136

---

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Piotr Franków**

Gorzów

## **Przemysł drzewny i produkcja leśna na Ziemi Lubuskiej**

Województwo lubuskie to jeden z najbardziej zalesionych regionów w Polsce. Lasy stanowią tu 48,8% ogólnej powierzchni<sup>1</sup>. Główne kompleksy leśne stanowią: zachodnia część Puszczy Noteckiej, Puszcza Rzepińska, Bory Zielonogórskie, Bory Sulęcińsko-Skwierzyńskie, część Puszczy Gorzowskiej, Drawskiej i Borów Dolnośląskich<sup>2</sup>. Duża powierzchnia zalesiona sprawia, że leśnictwo w gospodarstwie tego regionu zajmowało od dawna miejsce ważniejsze niż gdzie indziej.

Po 1945 r. nad środkową Odrą i dolną Wartą zaczęły powstawać liczne przedsiębiorstwa, których działalność była związana z lasem i jego bogactwami. Przemysł drzewny i produkcję leśną w Gorzowie Wlkp. reprezentowały przede wszystkim powstałe bezpośrednio po wojnie następujące cztery przedsiębiorstwa:

- Gorzowskie Przedsiębiorstwo Produkcji Leśnej „Las”,
- Ośrodek Transportu Leśnego,
- Gorzowskie Przedsiębiorstwo Przemysłu Drzewnego,
- Gorzowski Zakład Przemysłu Maszynowego Leśnictwa „Gomad”.

Powstanie tych zakładów było możliwe nie tylko dzięki dostarczonym przez las surowcom, ale także istniejącej tu wcześniej przemysłowej infrastrukturze.

Działalność tych zakładów obejmowała zagospodarowanie leśnych bogactw niedrzewnych, transport leśny, tartacznictwo oraz wytwarzanie narzędzi, maszyn i innych urządzeń wykorzystywanych do eksploatacji lasu i przetwarzanie jego płodów.

### **Gorzowskie Przedsiębiorstwo Produkcji Leśnej „LAS”**

Leśna gospodarka zbieracka na obszarze obecnego województwa lubuskiego dostarczała w przeszłości wielu cennych produktów. Dla ludności zamieszkałej w lasach i w ich sąsiedztwie stanowiła ona nierzadko główne źródło utrzymania.

Bogactwa znajdujące się w lasach na tych terenach zaspokajały wiele różnych potrzeb i stanowiły też niemałe źródło dochodów polskiej już ludności od 1945 roku. Oprócz zbieractwa na własne potrzeby pojawiała się także możliwość wykorzystania

---

1 W poprzednim układzie administracyjnym kraju pod względem zalesienia woj. gorzowskie zajmowało trzecie miejsce (44% powierzchni) po zielonogórskim – 48,2% i krośnieńskim 47,3% (Rocznik Statystyczny GUS 1983, s. 337).

2 J. Bochiński, J. Zawadzki, *Polska. Nowy podział terytorialny*, Warszawa 1999, s. 88

bogactw lasów w obrocie towarowym na rynku krajowym i zagranicznym. Zapotrzebowanie na produkty pochodzące z lasów spowodowało też powstanie zakładów przetwórczych opartych na leśnych surowcach.

W 1947 roku powstała w Gorzowie Spółdzielnia Eksploatacji Leśnych Użytków Ubocznych „LAS”, której obszar działania obejmował były powiat gorzowski. Mieściła się ona przy ul. Mieszka I 57<sup>3</sup>. Nowo utworzony zakład przejął też pomieszczenia po byłej mechanicznej fabryce sieci<sup>4</sup>. Władze polskie przejmujące teren fabryki nie zastały maszyn ani innych urządzeń. Po usunięciu zniszczeń poszczególne pomieszczenia zostały wykorzystane na warsztaty mechaniczne, kuźnię, wytwórnę beczek, garaże, magazyny i biura<sup>5</sup>.

Spółdzielnia „LAS” została na początku 1950 roku przekształcona w przedsiębiorstwo państwowe pod nazwą Państwowa Centrala Leśnych Produktów Nie drzewnych „LAS” Ekspozytura Zielonogórska w Gorzowie Wlkp.<sup>6</sup>

Przedsiębiorstwu temu podlegały następujące jednostki terenowe: Wytwórnia Narzędzi Leśnych w Gorzowie Wlkp., Terpentyniarnia w Witnicy, Zbiornice Użytków Leśnych Nie drzewnych w Gorzowie Wlkp., Drezdenku, Lubsku, Rzepinie, Świebodzinie, Zielonej Górze i Żarach<sup>7</sup>.

Wytwórnia Narzędzi Leśnych w Gorzowie od 1952 roku została wyłączona z PCLPN „LAS” i weszła w skład nowo utworzonego Gorzowskiego Zakładu Przemysłu Maszynowego Leśnictwa „Gomad”<sup>8</sup>.

W latach następnych przedsiębiorstwo „LAS” przechodziło liczne reorganizacje, zmieniała się też nazwa, jak i obszar działania. W okresie tych zmian zachowany został podstawowy cel statutowy jednostki: pozyskiwanie i przetwórstwo runa leśnego, dziczyzny oraz produkcji niektórych wyrobów z drewna. Mimo różnych zmian i reorganizacji było to jedno z tych przedsiębiorstw, które przetrwało różne okresy, zachowując swój profil produkcyjny oraz znak firmowy „LAS”.

W 1953 roku Ekspozyturze PCLPN „LAS” w Gorzowie Wlkp. podlegały następujące jednostki:

- rejon gorzowski z bazami w Drezdenku, Górkach Noteckich, Masarnia i Beczkarnia w Gorzowie;
- rejon świebodziński z Tłocznią w Cigacicach i Bazą Eksportową w Rzepinie;
- rejon nowosolski z bazami w Lubsku i Wężyskach,
- rejon żarski z bazą w Szprotawie,
- Terpentyniarnia w Witnicy z filiami w Drezdenku i Dolsku<sup>9</sup>.

3 Archiwum Zakładowe GPPL „LAS” w Gorzowie Wlkp., Dział: Organizacja przedsiębiorstwa (dalej cyt.: Archiwum „LAS”).

4 O. Kaplick, *Landsberger Heimatbuch*, 1935, s. 114-115. Obok zakładów przemysłowych różnych branż wymieniono też fabrykę sieci „Mechanische Netzfabrik Drager und Manthey”. Produkowała ona sieci rybackie i sprzęt do połowów.

5 *Gorzów Wielkopolski. Przeszłość i teraźniejszość*, pod red. J. Wąsickiego, Poznań 1964, s. 139.

6 Archiwum „LAS”, Dział: Organizacja przedsiębiorstwa.

7 Archiwum „LAS”, Dział: Organizacja przedsiębiorstwa.

8 Archiwum Zakładowe Gorzowskiego Zakładu Przemysłu Maszynowego Leśnictwa „Gomad”, Protokół zdawczo-odbiorczy Wytwórni Narzędzi Leśnych z dnia 31 XII 1951 r., sygn. 13/2.

9 Archiwum „LAS”, Dział: Organizacja przedsiębiorstwa, Rejestracja finansowa przedsiębiorstwa.

Jednostką nadrzędną gorzowskiej Ekspozytury była Dyrekcja Państwowej Centrali Leśnych Produktów Niedrzewnych „LAS” w Warszawie.

Równolegle ze zmianami na szczeblu centralnym dokonywały się również zmiany w terenie. Zakład gorzowski otrzymał nazwę – Gorzowskie Przedsiębiorstwo Leśnej Produkcji Niedrzewnej „LAS”.

Zakres zadań i kompetencji w stosunku do lat poprzednich uległ znacznemu zwiększeniu. Odtąd gorzowskie przedsiębiorstwo nabrało charakteru produkcyjno-handlowego. Jego działalność dzieliła się na dwa piony: leśnictwo i przetwórstwo. Pion leśnictwa to pozyskiwanie runa leśnego w stanie świeżym, skup, tzw. przetwórstwo pierwiastkowe (suszenie owoców, jagód, grzybów oraz solenie grzybów) i pszczelarstwo. Pion drugi – to przetwórstwo właściwe grzybów, owoców, warzyw i dziczyzny.

Zarządowi przedsiębiorstwa w Gorzowie nadal podlegały wymienione już wcześniej rejon. Znajdowały się tam bazy, które zajmowały się pozyskiwaniem płodów runa leśnego (świeżych jagód, owoców, grzybów, ziół), skupem dziczyzny bitej i żywej, miodu, wosku i ślimaków, przetwórstwem runa leśnego, produkcją drzewną (kosze, miotły, paliki, wiązki podpałkowe i wiązki faszynowe) oraz pszczelarstwem. Skup runa leśnego odbywał się w terenowych punktach skupu istniejących tylko sezonowo.

Zarządowi przedsiębiorstwa podlegały również niewchodzące w skład rejonów następujące jednostki:

- gospodarstwo wiklinowe obejmujące plantacje wikliny w Ługach Górzycznych, Trzebiszewie i Witnicy o łącznej powierzchni 132 ha,
- pieczarkarnia w Gorzowie o powierzchni produkcyjnej 360 m<sup>2</sup>,
- warsztat reperacji i wyrobu beczek oraz produkcji opakowań skrzynkowych,
- ferma zwierząt futerkowych specjalizująca się w hodowli lisów i norek.

W 1961 roku Zjednoczenie dokonało zmian organizacji wewnętrznej w podległych sobie przedsiębiorstwach<sup>10</sup>. Od początku lat sześćdziesiątych gorzowski „LAS” posiadał osiem jednostek: pięć rejonów – Skwierzyna, Świebodzin, Rzepin, Nowa Sól i Żary; dwa zakłady: Warsztat Reperacji i Wyrobu Beczek w Gorzowie z filią w Bogdańcu i Fermę Zwierząt Futerkowych w Górkach Noteckich oraz Bazę Eksportową w Rzepinie<sup>11</sup>. W 1963 roku przedsiębiorstwu przybył nowy rejon – Krosno Odrzańskie, który zajął się głównie skupem i przetwórstwem owoców leśnych.

Po całym województwie rozsiane były sezonowe punkty skupu runa, własne pasieki oraz plantacje wikliny. Dostarczały one surowca do przetwórstwa i produkcji w zakładach własnego przedsiębiorstwa.

Liczebność punktów skupu zależna była od urodzaju jagód i grzybów. Zbieracze zwiększali w ten sposób swoje dochody. Plantacje wikliny dostarczały surowca własnym zakładom wikliniarsko-koszykarskim. Stąd ich zainteresowanie w powiększa-

10 W gorzowskim przedsiębiorstwie utworzona 10 działów: ekonomiczny, finansowo-księgowy, kadr, zbytu, zaopatrzenia i transportu, administracyjno-gospodarczy, techniczno-produkcyjny, produkcji drzewnej, wikliniarski, inwestycji i remontu.

11 Archiwum „LAS”, Dział: Organizacja przedsiębiorstwa, Wykaz jednostek organizacyjnych podległych GPLPN „LAS” wg Stanu z 15 II 1962 r.

niu upraw. Wiklina i wyroby z niej była ważną pozycją dostarczającą krajowi dewiz szczególnie z drugiego obszaru płatniczego. Wyroby z wikliny trafiały także na rynek krajowy. Cieszyły się one uznaniem. Szczególny popyt miały kosze i meble.

W 1965 roku – jak już wspomniano – dokonano zmiany nazwy przedsiębiorstwa na Zielonogórskie Przedsiębiorstwo Produkcji Leśnej „LAS” w Gorzowie Wlkp.<sup>12</sup>

W 1971 roku rejon w Krośnie Odrzańskim stał się jednostką na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym. Do rejonu tego dołączono rejon rzepiński.

W roku następnym zlikwidowany został Rejon Produkcji Leśnej w Skwierzynie Zakłady tego rejonu podporządkowano bezpośrednio zarządowi przedsiębiorstwa; stanowiły one jednostki produkcyjne na ograniczonym rozrachunku gospodarczym.

Następna reorganizacja nastąpiła w 1975 roku. Dokonano zmiany nazwy przedsiębiorstwa na Gorzowskie Przedsiębiorstwo Produkcji Leśnej „LAS”. Zakres działania przedsiębiorstwa nie zmienił się jednak. Dokonano wówczas likwidacji rejonów, zmieniono zasadę pełnego wewnętrznego rozrachunku gospodarczego w podporządkowanych bezpośrednio zarządowi zakładach produkcyjnych. Zarządowi przedsiębiorstwa przydzielono do prowadzenia łącznie 21 placówek na terenie województwa gorzowskiego i zielonogórskiego. Były to:

- Zakłady Produkcji Leśnej „LAS” w Rzepinie, Krośnie Odrzańskim, Nowej Soli, Świebodzinie, Bierzwniku, Żarach i Radęcinie (pozyskanie, przetwórstwo i zbytu runa leśnego, owoców sadowych, warzyw, ziół, trzciny, wikliny, mięsa dziczyzny, królików i ptactwa);
- Zakłady Produkcji Spożywczej w Skwierzynie i Drezdenku (produkcja kompotów, sałatek, konserwowanie grzybów i jagód);
- Zakład Przetwórstwa Mięsnego w Skwierzynie (wyrób konserw mięsnych, podrobowych i pasztetów z mięsa dziczyzny, królików i ptactwa);
- Zakłady Produkcji Drzewnej w Skwierzynie, Górkach Noteckich, Trzcielu, Gubinie, Jasieniu, Szprotawie, Przewozie i Wężyskach (skup surowca i produkcja w zakładach zwartych i w systemie pracy nakładczej wyrobów drzewnych i wikliniarskich, prowadzenie plantacyjnych upraw krzewnych roślin owocodajnych i przemysłowych);
- Zakład Produkcji Wikliniarskiej w Pszczewie (produkcja koszyków);
- Wytwórnia Win w Gronowie (produkcja win owocowych);
- Baza Eksportowa w Rzepinie (przyjmowanie i wysyłanie za granicę świeżych grzybów i jagód, dziczyzny oraz pozostałych wyrobów własnego przedsiębiorstwa<sup>13</sup>).

W takim układzie reorganizacyjnym przedsiębiorstwo funkcjonowało do końca 1977 roku. Od 1 stycznia 1978 roku nastąpił podział gorzowskiego „LASU” na dwa przedsiębiorstwa, których zakres działalności został dostosowany do terytorium wo-

12 W skład tego przedsiębiorstwa wchodziły następujące jednostki: 6 rejonów – Skwierzyna, Świebodzin, Rzepin, Krosno Odrzańskie, Nowa Sól i Żary, Baza Eksportowa w Rzepinie, Zakład Wyrobów Drzewno-Wikliniarskich w Gorzowie Wlkp., Zakład Wyrobów Drzewno-Wikliniarskich w Skwierzynie.

13 Archiwum „LAS”, Dział: Organizacja przedsiębiorstwa, Zarządzanie nr 52 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z 23 maja 1975 r.

jewództwa. Zielonogórskie przedsiębiorstwa „LAS” przejęło zakłady znajdujące się na terenie tego województwa<sup>14</sup>.

Gorzowski „LAS” z sąsiednich województw przejął zakłady znajdujące się na terenie swojego województwa. Były to Zakłady Produkcji Leśnej w Międzychodzie oraz Bazy Przemysłu Leśnego w Bierzwniku i Radęcinie<sup>15</sup>.

Reorganizacja w 1978 roku dostosowała zasięg działalności przedsiębiorstw do ram wojewódzkich. Dotyczyło to województw posiadających duży stopień lesistości<sup>16</sup>.

W wyniku dokonanych zmian zatrudnienie w gorzowskim przedsiębiorstwie zmniejszyło się o 547 osób. Jednocześnie nowo powstałe zielonogórskie przedsiębiorstwo przejęło w zasadzie całą bazę pozyskiwania podstawowych asortymentów runa leśnego, tj. jagód czernicy i grzyba kurki<sup>17</sup>.

Do roku 1980 zmian reorganizacyjnych już nie dokonywano. Działając przez okres ponad trzydziestu lat na terenie województwa zielonogórskiego i gorzowskiego, przedsiębiorstwo „LAS” stworzyło gęstą sieć punktów skupu, zakładów przetwórczych i produkcyjnych, które zapewniały pozyskanie, przetwarzanie i sprzedaż znacznej ilości runa leśnego, dziczyzny i wyrobów z drewna. Atrakcyjność oraz walory smakowe wyrobów i przetworów z runa leśnego i dziczyzny powodowały, że były one poszukiwanym towarem eksportowym, stanowiącym dla gospodarki narodowej stosunkowo poważne źródło dewiz z drugiego obszaru płatniczego<sup>18</sup>.

W rozwoju i działalności gorzowskiego „LASU” można wyodrębnić cztery okresy. Pierwszy obejmował lata 1947–1959. Działalność przedsiębiorstwa oparta była na skupie runa oraz pierwiastkowym zabezpieczeniu – soleniu i suszeniu. Wyposażenie w środki trwałe skromne – jedyne urządzenia to suszarnie ogniowe i przenośne kotły. Charakter produkcji – wybitnie sezonowy.

Drugi okres to lata intensywnego rozwoju: 1960–1970. Zwiększony napływ środków inwestycyjnych umożliwił budowę lub adaptację wielu nowych obiektów na zakłady spożywcze, drzewne, wikliniarskie, rozwój własnych plantacji wiklinowych i krzewów owocodajnych. W tym czasie przedsiębiorstwo przystosowało do swoich celów cały szereg niewykorzystanych przedtem gospodarczo obiektów szczególnie w miastach, takich jak: Gubin, Drezdenko, Nowa Sól, Krosno Odrzańskie, Skwierzyna, Szprotawa, Świebodzin, Żary stwarzając dodatkowe miejsca pracy. Przyczyniło się to do aktywizacji gospodarczej tych miast. W tym okresie ukończono też budowę własnej chłodni i zamrażali wraz z ubojnią królików w Skwierzynie, zorganizowano własną Bazę Eksportową w Rzepinie. Działalność przedsiębiorstwa nabrała więc rozmachu.

14 Archiwum „LAS”, Dział: organizacji przedsiębiorstwa, Zarządzenie nr 44 Dyrektora Naczelnego Zjednoczenia Produkcji Leśnej „LAS” z 1977 r. Zgodnie z Zarządzeniem – Zielonogórskie Przedsiębiorstwo Produkcji Leśnej „LAS” w Zielonej Górze przejęło: Zakłady Przemysłu Leśnego w Krośnie Odrzańskim, Nowej Soli i Żarach; Zakłady Przemysłu Drzewnego w Szprotawie, Przewozie, Jasieniu, Gubinie i Wężykach; Wytwórnię Win w Gronowie oraz Bazę Przemysłu Leśnego w Świebodzinie. Łącznie 10 jednostek.

15 Tamże.

16 Nadal funkcjonowały w Polsce przedsiębiorstwa „LAS” obejmujące swoim zasięgiem 2-3 województwa. Dotyczyło to terenów tych województw, które posiadały małą lesistość.

17 Archiwum „LAS”, Dział: Analizy ekonomiczne przedsiębiorstwa za 1978 rok.

18 Tamże.

Trzeci etap obejmował lata 1971–1980. Okres ten charakteryzował się porządkowaniem i modernizacją posiadanych zakładów. Wymieniono i uzupełniono park maszynowy. Poważnie zwiększony potencjał produkcyjny pozwolił na znaczne rozszerzenie przetwórstwa spożywczego, do czego surowiec stanowiło runo leśne, owoce i warzywa. Rozwijała się także produkcja wyrobów z drewna: skrzynki, palety, bębny do kabli i inny drobny asortyment na potrzeby gorzowskiego i zielonogórskiego województwa. W 1973 roku rozpoczęto produkcję elementów przeznaczonych do nowoczesnych budynków inwentarskich typu „Wielisławice”.

Gorzowskie Przedsiębiorstwo Produkcji Leśnej „LAS” przeobraziło się w tym czasie z małego zakładu obejmującego punkty skupu w byłym powiecie gorzowskim w duże przedsiębiorstwo, które z rejonami, zakładami i bazami obejmowało obszar całego województwa. Rozszerzył się poważnie profil produkcji, wzrósł eksport. Gorzowski „LAS” stał się tym samym jednym z największych w Polsce przedsiębiorstw zajmujących się pozyskiwaniem i przetwórstwem leśnych surowców

Czwarty okres w historii przedsiębiorstwa obejmował lata 1981–1993. Był to okres najtrudniejszy. Związany był z ogólnopolskim kryzysem gospodarczym, społecznym i przemianami ustrojowymi. Spadło zapotrzebowanie na produkty wytwarzane w przedsiębiorstwie, malała więc jego produkcja, zmniejszała się liczba zatrudnionych pracowników.

Przedsiębiorstwo „LAS” w Gorzowie Wlkp. przetrwało do 1993 roku. Było w dość dobrej kondycji finansowej. Podjęto decyzję o utworzeniu spółek pracowniczych<sup>19</sup>.

Ostatecznie Gorzowskie Przedsiębiorstwo Produkcji Leśnej „LAS” zostało 8 marca 1993 roku wykreślone z rejestru przedsiębiorstw państwowych<sup>20</sup>.

W latach 1947–1993 gorzowskim „LASEM” kierowali: Zbigniew Walter (1947–1951), Czesław Bardzik (1951–1955), Stanisław Dudziak (1955–1956), Antoni Penza (1956–1958), Henryk Radwański (1958–1961), inż. Bolesław Osadkowski (1961–1969), mgr Franciszek Kujawski (1969–1981), Antoni Katafiasz (1981–1991) i Ryszard Jurgiewicz (1991–1993)<sup>21</sup>.

Powołanie Przedsiębiorstwa „LAS” w Gorzowie Wlkp. było pociągnięciem udanym. Był to twór, który w latach 1947–1993 zdawał egzamin życia, mimo to, że w swojej historii przedsiębiorstwo notowało, obok okresów pomyślnych, również gorsze. Nazwa „LAS” kojarzyła się w Polsce i na świecie z wysokiej jakości produktami pochodzenia leśnego.

19 Przedsiębiorstwa – spółki pracownicze powstały w Skwierzynie (LAS Skwierzyna-Gorzów sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Handlowo-Uługowe „W-D”, Zakład Produkcji Drzewnej „LAS”, Zakład Produkcyjno-Uługowo-Handlowy „PRAKO” sp. z o.o.); Drezdenku („LASPOL” sp. z o. o.); Bierzwniku (Zakład Produkcyjno-Uługowo-Handlowy „LAS” sp. z o.o.); Radęcinie (Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Uługowe „RADGOS” sp. z o.o.); Rzepinie (Zakład Przemysłu Drzewnego „ROM LAS” sp. z o.o.); Witnicy (Zakład Uługowo-Rolny); jedynie w Międzychodzie utrzymano przedsiębiorstwo państwowe – Zakład Produkcji Leśnej „LAS”. Stanowiło to łącznie 11 przedsiębiorstw. Wcześniej sprzedano zakłady w Trzcielu, Pszczewie, Dębnie, Cedyni.

20 Urząd Wojewódzki w Gorzowie Wlkp., Wydział Polityki Regionalnej, Spis przedsiębiorstw państwowych z dnia 20 kwietnia 1995 roku.

21 Archiwum „LAS”, Dział: Organizacja przedsiębiorstwa